

nadziemne i podziemne pnie, tzw. rośliny *caudex*), obszary występowania sukulentów (półpustynie, prawdziwe pustynie, skrajne pustynie), szczególne warunki ekologiczne obszarów suchych, geografie sukulentów i ich szczególne przystosowanie się do szczególnych warunków życia. Poświęca się także sporo uwagi botanicznemu podziałowi roślin, nazewnictwu roślin i regułom nomenklatury botanicznej. Na uwagę miłośników sukulentów zasługuje także część „Kolekcja – uprawa i opieka”, gdzie przedstawia się możliwości uprawy tych roślin, problem ich przetrzymywania i zastosowanej ziemi łącznie z ich nawodnieniem i nawożeniem, tworzeniem kolekcji, metodami rozmnażania, a także najważniejsze choroby i szkodniki. Część ta kończy się bibliografią, a także przedstawieniem najważniejszych czasopism poświęconych sukulentom.

Najważniejsza część książki poświęcona jest „Leksykonowi rodzin, rodzajów i gatunków”. Nie sposób wymienić tutaj nawet najważniejszych rodzin i rodzajów roślin omówionych w książce. Do najważniejszych sukulentów zalicza się niewątpliwie: agowate (*Agavaceae*); przypoludnikowate (*Aizoaceae*); aloosowate (*Aloaceae*); nanerczowate (*Anacardiaceae*); toinowate (*Apocynaceae*); trojeściowate (*Asclepiadaceae*); astrowate (*Asteraceae*); niecierpkowate (*Balsamineaceae*); gruboszowate (*Crassulaceae*); wilczomleczowate (*Euphorbiaceae*); motylkowate (*Fabaceae*); bodziszkowate (*Geraniaceae*); jasnowate (*Lamiaceae*); moringowate (*Moringaceae*); portulakowate

(*Portulacaceae*); pokrzywowate (*Urticaceae*). Stosunkowo niewiele sukulentów może rosnąć w warunkach przyrodniczych Europy Środkowej. Znacznie więcej sukulentów uprawia się w mieszkaniach, szklarniach, palmiarniach. Do bardzo znanych gatunków sukulentów należą m.in.: agawy (m.in. cenne źródła surowców); jukki (niektóre są mrozoodporne); *Carpobrotus* (figi Hottentotów); delospermy (niektóre gatunki są mrozoodporne); tzw. żywe kamienie (*Lithops*); wiele ciekawych gatunków aloesów (*Aloe*); haworcje (*Haworthia*); hoje (kwiaty porcelanowe *Hoya*); stapelie (*Stapelia*); bardzo ozdobne eszewerie (*Echeveria*); wysokie rozchodniki (*Hylotelephium*); ozdobne żyworódki (*Kalanchoe*); rozchodniki (*Sedum*); rojniki (*Sempervivum*); uprawiane w doniczkach draceny i sansewierie, pelargonie, hiacenty, lewizje (*Lewisia*); portulaki (*Portulaca grandiflora*). Niektóre sukulenty stają się bardzo rzadkie i są zagrożone szybkim wymarciem.

Recenzowana książka Ursa Eggli’ego zasługuje na uwagę polskich czytelników. Daje ona dużą wiedzę w zakresie uprawy sukulentów w oparciu o ich przystosowania biologiczne. Jak dotąd brakuje takich pogłębionych opracowań w literaturze botaniczno-ogrodniczej. Warto by tę interesującą książkę przetłumaczyć na język polski, jako cenną pomoc dla specjalistów – botaników, a także szerokiego grona miłośników sukulentów.

E. Kośmicki (Poznań)

Richard Bisgrove, **Die Gärten der Gertrude Jekyll** (Ogrody Gertrudy Jekyll). Aus dem Englischen von Maria Gurlitt Sartori. Farbfotos von Andrew Lawson, Eugen Ulmer, Stuttgart (Hohenheim), 2008, ss. 192, ISBN 3-8001-6561-9.

Gertrude Jekyll (1843-1932) uchodzi w Wielkiej Brytanii za *First Lady of Gardening* („Pierwszą Damą Ogrodnictwa”), ponieważ stworzyła wiele ogrodów nie tylko w Anglii, ale także w innych państwach. Takie ogrody, jak Hestercombe w Somerset uchodzą jeszcze dzisiaj za wybitne świadectwa angielskiej sztuki ogrodniczej, chociaż wiele zaprojektowanych ogrodów nie utrzymało się do naszych czasów. Do dzisiaj zostało jednak, co najmniej, 2000 planów nasadzeń roślin. Przedstawienia bogatego dorobku G. Jekyll podjął się Richard Bisgrove z Uniwersytetu Reading, który sam zaprojektował wiele ogrodów w Wielkiej Brytanii i w Stanach Zjednoczonych. Jest on autorem wielu publikacji i wykładów o historii ogrodów, a także o dziele Gertrudy Jekyll. Książka R. Bisgrove’a „Ogrody Gertrudy Jekyll” stanowi próbę przedstawienia spuścizny „Pierwszej

Damy Ogrodnictwa” i jej znaczenia we współczesnej epoce na początku XXI wieku.

W tym celu R. Bisgrove wybrał 45 przykładowych, ale typowych planów ogrodowych. Większość z tych planów nie została dotąd opublikowana. Autor książki z dużą starannością zanalizował zasady i charakterystyki tworzenia ogrodów, które powinny być harmonijne wobec otaczającego ich środowiska naturalnego. W omawianej pracy plany roślin zostały naszkicowane na nowo; otrzymały one nowe aktualne nazwy roślin. Wyróżnić można następujące części książki R. Bisgrove’a: „Wprowadzenie – plany ogrodowe Gertrudy Jekyll”; „Jak powstają ogrody – oczami malarki dla współczesnych ogrodników”; „Charakter ogrodów – style ogrodowe”; „Stosowanie roślin – kombinowanie barw, form i struktur”; „Rabaty bylinowe – kształtowanie ich roślinami”; „Ogrody formalne – projekty i nasadzenia”; „Ogrody różane – różnorodność i zastosowania”; „Kształtowanie roślinami drzewiastymi – trwałe nasadzenia”; „Ogrody zbliżone do przyrody – ogrody łatwe do opieki”; „Schody i murki – rośliny obejmujące ostre kontury”; „Słońce i cień – wykorzystanie przeciwieństw”; „Preferowane przez Gertrudę Jekyll rośliny – opisy i propozycje do zastosowania”. Na zakończenie przedstawiono skorowidz planów, źródło ilustracji, Posłowie autora, a także skorowidz rzeczowy roślin i ogrodów.

Gertrude Jekyll znana jest ze wspaniałych ogrodów, które ona sama zaprojektowała. Często twierdzi się – w sposób nieco uproszczony – że „wynałazła” ona rabatę bylinową. Takie stanowisko jest na pewno uproszczone, gdyż autorka pozostawiła po sobie trzynaście książek,

ponad 1000 artykułów i dwa tysiące nasadzeń roślin dla około 250 ogrodów. Duże znaczenie dla tworzenia projektów ogrodów miała współpraca pomiędzy Gertrude Jekyll i Edwinem Lutyensem. Znalazło to wyraz we wspólnym ich domu w Munstead Wood, gdzie wystąpiła charakterystyczna różnorodność rozwiązań ogrodniczych. Dzięki swojej pracy stała się G. Jekyll niejako „pomnikiem narodowym”. Traktowała ona ogród nie jako ostateczne rozwiązanie, ale jako proces, gdzie występują także błędy podczas projektowania. Przy tym każdy ogród powinien mieć swój swoisty charakter – „własną osobowość”. Najbardziej znaną, i godną uwagi rabatą bylinową, jest rabata w Munstead Wood, która ma 60 m długości i 4,3 m szerokości, ograniczona wysokim murkiem. Przy tym poszczególne części rabaty posiadają rośliny w różnych barwach. G. Jekyll zaprojektowała także wiele formalnych ogrodów. W ogrodach tych uprawia się wiele charakterystycznych roślin m.in. fuksje, santoliny, magnolie, róże.

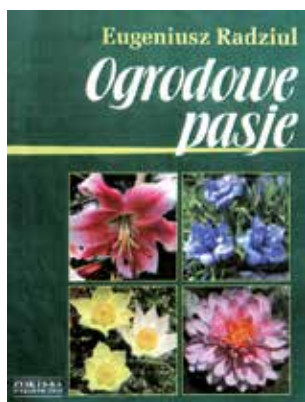
Rośliny drzewiaste stanowią zawsze szkielet ogrodu, przy tym wartość ozdobną posiadają kwiaty, liście, a nawet gałęzie i pnie. Ulubione przez G. Jekyll były także ogrody

o charakterze naturalnym, a także ogrody leśne. Charakterystyczne są tutaj buki, brzozy, narcyzy, hosty. Charakterystyczne było wykorzystanie przez G. Jekyll przeciwieństwa pomiędzy obszarami słonecznymi i cienistymi. Na obszarach cienistych charakterystyczne były ciemierniki (*Helleborus*), różaneczniki, epimedia, bodziszk, dzwonki, a w słońcu rosną dobrze echinopsy, jukki, krwawniki. Do ulubionych – przez G. Jekyll – roślin należą rośliny z szarymi i srebrzystymi liśćmi, rośliny z jasnozielonymi liśćmi (zwłaszcza paprocie), a także rośliny z żywymi barwami, oraz posiadające białe kwiaty i liście.

Książka R. Bisgrove’a „Ogrody Gertrudy Jekyll” stanowi niewątpliwie źródło cennych informacji o projektowaniu ogrodów. Zasluguje ona na zainteresowanie polskich czytelników, którzy mogą ją wykorzystać w praktyce wprowadzania angielskiej sztuki ogrodniczej. Postać Gertrude Jekyll należy niewątpliwie do najbardziej znanych angielskich projektantów ogrodów i znawców roślin.

Eugeniusz Kośmicki (Poznań)

Eugeniusz Radziul, **Ogrodowe pasje**. Poznań, 2009, Zysk i S-ka Wydawnictwo, ss. 469, ISBN 978-83-7506-307-3.

Eugeniusz Radziul należy do najbardziej znanych kolekcjonerów roślin i jest wytrawnym ich znawcą. Szczególnie dotyczy to roślin rzadkich i charakteryzujących się określonymi, osobliwymi cechami. Jest właścicielem ciekawego ogrodu w okolicach Rzepina, gdzie rośliny te pięknie się rozwijają a także autorem bardzo ciekawych książek ogrodniczych pt. „Skalniaki”, „Byliny” i „Rośliny cenne, rzadkie, poszukiwane”. Jest przy tym charakterystyczne, że E. Radziul w swoich książkach wykorzystuje własne wieloletnie bogate doświadczenia ogrodnicze, sam wykonuje wszystkie fotografie, a także opiera się na metodach ekologicznych stosując szeroko własne komposty.

W roku 2009 ukazała się w renomowanym poznańskim wydawnictwie Zysk i S-ka Wydawnictwo kolejna oryginalna książka zatytułowana „Ogrodowe pasje”. Książka ta jest skierowana, jak stwierdza E. Radziul, do mniejszych lub większych pasjonatów roślin i ogrodów. Znajduje się w niej ponad 400 barwnych fotografii roślin z wyczerpującymi opisami, dotyczącymi ich zastosowania w warunkach klimatycznych, charakterystycznych dla

Polski. Asortyment przedstawionych w książce roślin jest bardzo bogaty, obejmując: byliny, rośliny cebulowe, trawy i paprocie. Pierwsze, stosunkowo krótkie rozdziały: „Od autora”; „Do czytelnika”, a także „Ogrody i rośliny”, mają charakter wprowadzający. Znacznie bardziej obszerna jest podstawowa część książki, zawierająca rozdziały: „Rabaty”; „Skalniaki”; „Leśne zakątki”; „Ogrody naturalistyczne”; „Oczka, błotka, strumyki, obrzeża wód”; „Pergole i drabinki”. Książka zakończona jest skorowidzem nazw roślin, co znacznie ułatwia możliwość ich wyszukania. W komentarzu „Od autora” E. Radziul podnosi znaczenie ogrodów i uprawy roślin dla współczesnych ludzi. W jego ujęciu pasje ogrodnicze, podobnie zresztą jak pozostałe, rodzą się poniekąd poprzez charakterystyczną „infekcję” czy „zarażenie” psychiczne. Opisuje też swoją ponad 35-letnią drogę ogrodniczej pasji. W rozdziale „Do czytelnika” ostrzega przed bezkrytycznym wykorzystywaniem literatury ogrodniczej. Przykładowo, wiele roślin z Wysp Brytyjskich trudno jest uprawiać w Polsce, gdzie panuje zdecydowanie odmienny klimat. Ogrody i uprawiane w nich rośliny zależą od specyficznych warunków danego terenu, chociaż decydujące znaczenie posiadają tutaj pomysłowość i potrzeby samego właściciela. Stosowanie roślin wymaga jednak przynajmniej minimalnej wiedzy na temat roślin, przy tym autor książki zwraca szczególną uwagę na czynniki przyrodnicze, które stanowią podstawę typowych formacji ogrodniczych.

Istotne znaczenie w prawie każdym ogrodzie posiadają rabaty. Rabaty te mogą mieć bardzo różnorodny charakter. Niesposób wymienić tutaj wszystkich roślin omawianych przez autora książki. Wydaje się jednak, że na wymienienie zasługują: zimowity (*Colchicum*), jeżowka purpurowa (*Echinacea purpurea*) z licznymi nowymi odmianami, ciekawe gatunki mikołajków (*Eryngium*), goryczka trojeściowa (*Gentiana asclepiadea*), nowe odmiany słoneczniczków (*Heliopsis helianthoides* var.